

0.

2007

О 3:37 тебе будить телефонний дзвінок.

Голос твоєї матері тихий, та ти чітко чуєш кожен склад.
— Маречку, дід помер.

Ти не вловлюєш у цьому реченні нічого особливого, нічого термінового, тож не встигаєш достатньо швидко прокинутися. Мати кладе слухавку, перш ніж ти встигаєш щось сказати. Сідаєш, треш очі.

Темрява на стінах на якусь мить видається однорідною, але згодом ти помічаєш у ній місця, перервані звивистими золотими смугами вуличного світла — плями, на яких не можеш сфокусуватися.

Тобі спадає на думку, що є речі, про які ти ще ніколи нікому не розповідав. Ось, до прикладу, у восьмому класі Філіп не скидав тебе зі сходів. Ти впав через власну дурість, а коли отямився, захотів скористатися ситуацією. На диво, усе пройшло доволі гладко. Уже за декілька тижнів ти сидиш у кабінеті директора нової школи і слухаєш сивого чоловіка з вогником в очах. Він викрикує:

— Я не потерплю тут ніяких знущань, нізащо!

Ти отримав другий шанс, принаймні так вважає мати.

— Намагайся сильно не виділятися, добре? — вона дає тобі настанови, поки ви разом ідете коридором до класу. Ти рішуче

налаштувався влитися. Не бути інакшим, нікому не говорити про те, що в тебе на думці. Не показувати, ким ти є. Ти навчився уважно стежити за кожним кроком, не крутити надміру тазом і не витріщатися надто довго на інших. Перш ніж зайти в приміщення, ти прокашлюєшся, випробовуєш новий, глибший голос — тепер там усередині ніхто тебе не пізнає. Ти опускаєш голову щоразу, коли хлопці починають говорити про дівчат. Прикидаєшся, смієшся разом із ними, а згодом, наслідуючи інших, ставиш собі на шпалери в телефоні оголену жінку.

Насправді ти і глянути на неї не можеш. Але пам'ятаєш, як через кілька днів дід вирвав із твоїх рук телефон. Тоді ви його навідували в лікарні в Кромержижі. Він простягнувся, вихопив телефон і ледь не випав із ліжка. Довго розглядав дисплей і схвально кивнув.

Чому ти нікому про це не сказав?

Дід помер, але час не зупинився. Час плине, у потоці вуличного світла ти шукаєш якийсь спогад, щось, що зможе повернути тебе назад. У темряві чутно дихання іншого тіла, Якуб бурмоче уві сні, перевертається на інший бік. Надворі ніч, але в місті досі багато звуків. Крізь відчинене вікно до тебе долинає шум машин, компанія чоловіків на вулиці горланить дорогою із бару, що зачинився. Іноді ти вловлюєш уривки чужих слів, сміх. Тобі здається, що посеред усього цього тобі не вдасться відчути смуток. Якийсь час ти чекаєш на бодай-якусь зміну, сидиш, злегка похиливши голову, і мимоволі постукуєш пальцями по дисплею телефону.

Те, чого бракує навколо, ти не знаходиш і в самому собі. Замість смутку ти намацуєш мовчазний, безсловесний простір. Тобі здається дещо дивним, що раптом ти не в змозі пригадати дідове обличчя — у пам'яті виринає лише образ зі старих фотографій.

Ти ще раз намагаєшся його згадати. Від нього нічого не залишилося.

Ти набираєш мамин номер, оскільки усвідомлюєш, що навіть не спитав, як вона.

Вона відразу бере слухавку, ледве ти встигаєш піднести телефон до вуха.

— Я мала їхати до нього вранці.

Пристрій випромінює її голос у темряву кімнати, він відбивається від стін і ледь чутний повертається до тебе крізь простір.

— У мене тут зібрана сумка для нього, склала все, що він просив.

Водночас інші речі ти пам'ятаєш доволі добре. Інші обличчя, почуття. Інші історії.

Можливо, це тому, що саме від матері ти перейняв дідову історію. Твої власні спогади лишаються відкинутими на задній план, як епізодичні персонажі. Вони вже зіграли свою роль і тепер вичікують, замкнені в загублених у пам'яті кімнатах. Дід, якого ти знаєш — знав — став таким завдяки їй.

Останні роки життя, за деякими винятками, він провів у психіатричній лікарні. Одного разу він просто з'їхав із глузду, почав бачити речі, які більше ніхто не бачив. Лікарі з кромержижської лікарні пояснювали це його хворобою, зловживанням алкоголем і сигаретами. А ще — його легені. Зруйновані, роз'їдені смолами. Вони вже не могли далі утримувати пам'ять, і вона почала розпадатися разом із ним.

Мати часто про нього згадувала. Уже змалку вона тобі розповідала, як це — рости з такою людиною, що алкоголь зробив із дідом, скільки разів вона з бабусею годинами терпляче чекала біля кабаку, аби тільки не заходити за ним всередину.

Зазвичай оповідь завершувалася на одній конкретній ночі. На тій, що змінила все. Вона завжди поверталася до неї однаково приголомшеною й розгубленою, ніби кожне повернення мало б відкрити ще один шлях, двері до досі замкнених кімнат — і вона б зрозуміла щось, що раніше вислизало від неї.

Твій перший спогад про діда особливо оповитий туманом, іноді тобі здається, що ти його вигадав. Тобі не було ще й п'яти, ви стояли нагорі над готелем «Яна» і спостерігали, як річка Бечва вийшла з берегів, затопивши шкільний майданчик аж до парковки. Ти тримався за дідову руку, а внизу під вами пінилася коричнева вода, облизуючи фасади панельних будинків. Дід мовчки за всім спостерігав, а потім зненацька показав угору на зграю, що кружляла в небі, і сказав:

— Бачиш їх? Вони розгублені, бо їм нема де приземлитися. Зазвичай польоти над водою для них не проблема. Вони геть не дурні — можуть повертатися з року в рік на те саме місце.

Ти дивився на нього з відкритим ротом і поглинав кожне слово.

— Тільки уяви собі ту ластівку, як раптом під нею все стає не так. Ти знаєш, природа дала їм власний компас — крихітний шматок металу ось тут, у дзьобі, завдяки цьому вони літають на величезні відстані навіть наосліп. Але їм усе одно треба бачити, де можна приземлитися. — Він переводить палець на чорну пляму, яка з регулярними інтервалами стрімко знижується і видає протяжний, відчайдушний вереск. — Он там, глянь. Точно намагаються знайти місце, де звикли приземлятися.

Ти насухо ковтаєш. Відлуння цього спогаду сьогодні сприймається інакше — гостріше. Ти майже певен, що жодному з вас тоді й на думку не спало — усе, що він сказав,

однаково стосується і людей; ми теж постійно намагаємося повертатися до самих себе, до місць, які вже давно не ті, що колись.

Тобі десять. Окрім того, що ти читаєш безліч книжок і мало з ким розмовляєш, у тобі немає нічого дивного. Але цього не скажеш про Маріана, хлопця, який перевівся до вашого класу посеред навчального року. Маріан був тихим, носив дивні завужені джинси й мав довге темне волосся. Власне, тоді ти вперше ототожнив його з образом професора Снейпа із «Гаррі Поттера». Із жирним чорним волоссям, гачкуватим носом і жовтуватою шкірою. Тільки замість жовтуватої в нього була темна шкіра, всіяна дрібними білими цятками. Він сидів зі схрещеними ногами й у школі постійно проводив час на самоті. Від нього дивно пахло, а його видовжена шия з перспективи твоєї парти виглядала як дівчака. Саме Маріан тоді був центром уваги всього класу. Інші хлопці регулярно висипали вміст смітника в його наплічник, навмисне штовхали на фізкультурі. Пізніше, у роздягальні, ти помічав синці по всьому його тілу. Він був педиком, гомиком, ходив, як виїбаний качур, і був чорнозадим.

— Гірше за якусь дівку, — кричали йому на перерві, коли вчителі розходились по своїх кабінетах, удаючи, що нічого не чують. Ти кидався тими ж словами, сподіваючись, що ніхто не помітить твоїх схрещених ніг, твоїх поглядів на спітнілі тіла в роздягальнях. Ти ще пам'ятав, як це — стояти по той бік. Донедавна ти сам був мішенню для таких слів. Ти сам був педиком. Ботаном. І багато ким ще. І ти теж повертався додому з відірваним ремінцем від наплічника, зіпсованою футболкою.

У цьому спогаді ти сидиш за партою і з відсутнім поглядом дивишся у вікно. Маріан повертається на своє місце після того, як вчителька, можливо, занадто довго його